

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

<p>SZERKESZTŐSÉG, hova a lap szellemi részét illető minden küldemény intézendő: Füvészkert-utca 1079.</p>	<p>Megjelen hetenként egyszer, szombaton, egy íven. Előfizetési ár egész évre 5 frt. félévre 2 frt. 50 kr. Hirdetések díja: 100 szóig 1 frt; 200 szóig 2 frt; a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr; harmadiknál 70 kr. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.</p>	<p>KIADÓ HIVATAL, hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó minden küldemény intézendő: Főiskola, háznagyi hivatal.</p>
--	--	---

Tartalom. Észrevételek a „felső-tiszai egyházkerület“ című cikkre. Joó István. — Az egyházi közigazgatási bíróság szervezete, hatásköre és eljárása a magyarországi ev. ref. egyházban. E—s. — Vigyázzunk. László János. — Közügyeink. Nekrolog. Gönczy Dániel. Szabó Józseftől — Egy és más stb. — Irodalom. — Különfélék. — Szerk. posta. — Hirdetés.

Észrevételek

a „felső-tiszai egyházkerület“ című cikkre.

I.

Nem vagyok elfogult mások nézeteivel szemben. Kelőképen megbecsülöm hát „Felsőtiszaparti“ indítványát is, melyet a „Protestáns Egyházi és Iskolai Lap“ ez évi 3. számában közöl „a felső-tiszai egyházkerület“ című cikkében. Nem vagyok elfogult azért sem, mert tudom, hogy semmi emberi alkotás sem tarthat igényt örökkévalóságra; sőt mindnyájunk kötelességének ismerem, hogy a közügy szereteténél fogva tárjuk fel őszintén a hiányokat, fogyatkozásokat meggyőző erővel, alapos indokolással, s jelöljük meg az eszközöket és módokat, melyek szerint a bajokon segíteni lehet. Ha a meglévő intézményeknél jobbat tudunk felmutatni, s ha e jobb kivihetőségét meg is tudjuk bizonyítani, s ha e jobb iránt általános meggyőződést vagyunk képesek előidézni, akkor ki akarná annak útját állani?!

A felső-tiszai egyházkerület eszméje, mint azt Felsőtiszaparti is írja, nem új. Bizonyították is, hogy annak megvalósulása szükséges. De én úgy látom, úgy tudom, hogy a tiszántúli ref. egyházkerületnek felosztása iránti vágy nem oly általános még ma azon vidékek irányadó köreiből, a melyekből ama felső-tiszai egyházkerület megalkotandó lenne; pedig mindaddig, míg e külöszakadás azon vidékek közóhaja nem lesz, a felső-tiszai egyházkerület csak egy néhány elégedetlen, bár jóakarató egyén pium desideriumánál nem egyéb.

Felsőtiszaparti ugyan azt mondja, hogy a felső-tiszaparti egyházkerület eszméje „érett gyümölcs, csak meg kell rázni a fát s lehull“. Hát csak rázza, s várja, ha lehull-e. Én ugyan azt tartom, hogy az olyan ember, bármily erős is, hiában rázza a fát, a ki a részleteket nem ismerve a nagy körvonalak hiányosságát (?) szemléli; de nem látja a fákat magokat sem, a melyeket ráznia kellene, hanem csak a nagy erdőt látja pompájában, az igaz, hogy szerinte sok helyütt megtépett, hervadt annak a koronája. Uram! mi ez egyéb pusztá phrasisuál? Hiszen, ha egy erdő pompában áll előttünk, akkor ne féltsük azt, ha a vihar megtépi is itt-ott koronáját, kiheveri az, s meggyógyítja sebeit azon erőnél fogva, mely őt pompájában fentartani bírja.

Az fáj, úgy látszik, Felsőtiszapartinak, hogy a tiszántúli ref. egyházkerület felső tractusainak ekklesiái pusztulnak, s az egyházkerület gyűlései nem akarnak segíteni, hogy „a pusztulás nyomában virágzó egyházi élet keljen“. Hogy a felső tractusokban sok szegény és küzdő egyházközségünk van, azt jól tudom, de az én nézetem szerint a pusztulás okai, ha vannak, nem az egyházkerületi közgyűlésben, hanem ott közelebb keresendők. Talán a hívek kevesen is vannak, szegények is; de az egyházkerület határozati úton sem a hívek számát nem növelheti, sem azoknak vagyonát meg nem sokasíthatja; vagy nem elég vallásosak és áldozatkészek az egyház közügyei iránt? E bajon a lelkészeknek, egyházközségi és egyházmegyei előjáróságnak kell első sorban segíteni. Nekik kell a szunyadó erőket életre és tevékenységre szólítani, a hívek keblében a vallásosság tüzét lángra lobbantani. Ott a felső-tiszai egyházakban, sőt mindenütt le az Alsó Duna partjái a lelkészek az őrszemek, nekik kell látni a bajt s feltárni a sebeket, ha vannak, s kérni, sürgetni a felsőbb hatóságokat, hogy segítségül jöjjenek, a hol a helyi, a közeli segédforrások kimerítették, a hol az egészek, a maga

pompájában hatalmas egésznek kell és lehet segíteni. — S kérдем, vajjon a mi egyházkerületünk közgyűlése nem karolta-e fel mindig a legnagyobb szeretettel és atyai gondoskodással a hozzá segélyért folyamodókat? Nem épen a felső tractusok kicsiny egyházait részesítette-e a legnagyobb mérvben a rendelkezésére álló pénzforrásokból? Adatokkal fogom igazolni, melyek nekem, mint egyházker. pénztárnoknak kész rendelkezésemre állanak.

„Felsőtiszaparti“ ugyan más hitben látszik élni és sorok között az Alföld nyugalomban, kényelemben élő képviselőit vádolja, hogy a kerületi gyűlések ide vonatkozó tanácskozásai meddők maradnak. Nem érdemlik meg e kemény és igaztalan vádat az Alföld derék lelkészei és előljárói, kik vallásuknak hű őrei, hazájuknak s magyar fajuknak érdekeit lángoló szeretettel féltik és ápolják; kik adakoznak, hogy a gyengébben segítve legyen, hogy megtartassanak a ref. egyház egyetemének és a magyar nemzetiségnek; magok pedig adományt nem látnak és nem fogadnak. De az Alföld nagy egyházközsegeiben sem hull a manna az égből, dolgoznak, küzdenek ott is, — a nagy egyházközsegekben pedig a lelkészek munkája sokszor tulságos is, az egyéni erőt felmésztő. Igaz, hogy a kis egyházközsegekben aránylag nagyobb terhet hordoznak a csekély jövedelmű hívek, de a rohamosan fejlődő közoktatás ügye több helyen rendkívüli áldozatokat követel a nagy egyházaktól, hogy a törvénynek eleget tehessenek s a haladó idővel lépést tarthassanak. Nem a Felföldön, de épen az Alföldön kell gyorsabb tempóban mozogni, mert az Alföld jobban meg volt lepetve az új korszak követelményei által, mint a Felföld. Itt ugyanis mindenütt volt olyan a milyen iskola, volt egy, habár szegényesen fizetett tanító, többre, fájdalom, nincs is szükség; az Alföldön az iskolakötel zetség kényszere alatt rohamosan kellett állítani iskolákat s alapítani tanítófizetéseket. S kivált néhol bámulatos áldozatkészséggel s jóakarattal igyekeztek iskolaügyeket a kor színvonalára felemelni. Még ellenségeink érdemét is el kell ismernünk, — az alföldi ref. magyar egyházak, valamint azok előljárói s egyházkerületi képviselői pedig testvérei a felföldieknek. Nem ellenséges indulattal ítéli meg az Alföld magyar református hívei és előljárói a felföldieket, hanem testvéri szeretettel; aggódó jószággal tekintenek itt a kis egyházak küzdelmeire, nyomoraira, fájdalommal hallják azok panaszait, s nekik, az ő sebeik gyógyítására szavazzák meg a segélyeket a magyar ref. egyházi segélyegylet jövedelmeiből és az államszegélyből. Ezt nálam senki sem tudhatja jobban, mert én küldöm el a segélyeket.

Nem tudom, hogy honnan merítette adatait Felsőtiszaparti, hogy oly merő ellentétben tünteti fel a tiszántúli ev. ref. egyházkerület alkotó elemeit? Ha csakugyan úgy volna, mint ő írja, hogy az alföldi és felföldi egyházak képviselői mint tűz és víz, mint örökre kibékíthetlen elemek állanak egymással szemközt, akkor valódi Isten esodája, hogy még megvagyunk, hogy e pompában (?) álló nagy egyházkerület már régen atomjaira nem bomlott fel, hogy áll még és meg nem semmisült! — Nem úgy uram! Ez egyházkerület áll erőben és dicsőségben, s állni fog még soká; a ki ennek dolgait alaposan ismeri és szeretettel ítéli meg, annak látnia kell, hogy itt jól és ékesen folynak a dolgok; hogy az egyházkerületi közgyűlés feladata magaslatán áll, s oly alkotásokra kész, melyek elismerést és hálát érdemelnek. Csak a magasb rendű nőnevelés ügyében tett in-

tézkedéseire mutatok, melyekkel a r. catholicismus részéről oly elrettentően fenyegető veszély elhárítására törekszik; s csak arra a szíves készségre mutatok, melylyel a szegény, küzdő egyházak javára a tőkesegelemek lehetővé tételére az egyházkerület és a debreczeni főiskola pénztárából 70,000 forintot ajánlott fel; említhetném azt a böles gondoskodását és intézkedését is, melylyel a tűzkárbiztosítás ügyét oly szép sikerre vezette. Hát iskoláink nem fejlődnek, nem haladnak? Hol, melyik egyházkerület kebelében mutathatják fel az életrevalóságnak, a pezsgő élettevékenységnek több és biztatóbb jelenségeit?

Ellentétes nézetek egylen-másban merülhetnek fel; nem is volna jó, ha nem merülnének; mert nemcsak a fegyvereknek, az eszméknek is van harcza; azok és ezek a küzdelemben fényesednek ki és tisztulnak meg; a természetben sincs mindig csendes, tiszta napfény; nem hull mindig permtező, termékenyítő eső, — sőt sokszor vihar dül s utána még szebb és gazdagabb tenyészlet virul, csak ügyszeretet s ne ellenséges elfogultság vezesse az egyéneket. Az ellenkező nézeteket a bölcsesség, az egyház iránti lelkesülő szeretet elébb-utóbb ki fogja egyenlíteni.

Joó István.

Az egyházi közigazgatási bíróság szervezete, hatásköre és eljárása a magyarországi ev. ref. egyházban.

II.

Az albizottsági munkálat II. szakasza a 10-ik §-ban 12 pont alatt a közigazgatási bíróságok hatáskörébe tartozó ügyeket sorolja fel a következő szó szerinti szöveggel:

„Az egyházi közigazgatási bíróságok hatáskörébe tartoznak: 1. Lelkész, tanár, tanító, énekvezér, egyházközsegi gondnok és presbyterek választása elleni panaszok. 2. Ha az illetékes esperes, a megválasztott lelkész meghívására beleegyezését megtagadja. 3. Egyrészt az anyaegyház, másrészt a társ- vagy leányegyházak közt egyházi közigazgatás körében felmerült vitás jogok és köteleességek fölötti határozás. (Egyh. törv. 13. §). 4. Ujjonnan alakuló egyházközseggel más egyházközseggel közösen használt egyházi és iskolai vagyon megosztására vonatkozó követelésből származó vitás ügyek. (Egyh. törv. 14. §). 5. Egyrészt az egyház, másrészt a rendes, helyettes vagy időközi lelkész, a segédlelkész, tanár, tanító vagy énekvezér közt a díjlevelek magyarzatából s alkalmazásából, általában a hivatali fizetések kiszolgáltatása körében felmerülő vitás ügyek. 6. Természetben szolgáltatandó tartozások mértéke s minősége tárgyában a kötelezett egyház és a jogosított egyházi tisztviselő, vagy az egyház és az egyháztagok közt keletkezett vitás ügyek. 7. Egyházi tisztviselő által hivatali javadalmazásul használt földbirtok gazdasági rendszerét, épületek és tartozékok használati módját, egyházi épületek fenntartási kötelezettségének ki által és mely módon való teljesítését tárgyozó vitás ügyek. 8. Lelkész vagy lelkész özvegye s a lelkész utóda, valamint egyházi más hivatali előd és utód közt előjövő, s a fizetés, a természetben való szolgáltatások s egyéb javadalmak megosztását tárgyozó vitás kérdések. 9. Egyházi és iskolai adó, közalapi és egyéb adótermésztű tartozások ellen beadott felebbezések, a mennyiben a kötelezett

fél a presbyteriumnak közigazgatási úton hozott határozatával meg nem elégszik. 10. Választói jogosultság feletti bíraskodás felebbezés esetében, a mennyiben a jogosultságot a presbyterium megtagadja, az egyháztag pedig a maga részére igényli; vagy ha a jogosultságot a presbyterium megadja, az érdekelt egyháztagok pedig e jogosultságot megtagadják. 11. Az egyházközönségi gondnok s presbiteriek felelősségének kimondása vagy a felelősség aluli felmentés az egyh. törv. 28. §-ának 14. pontja, illetőleg a 143. §. értelmében. 12. Általában pedig oly felebbezett ügyek, melyekben a presbyterium saját hatáskörében, az egyházi tisztviselő vagy egyes egyháztagoknak egyházi közigazgatáshoz tartozó konkrét ügyei fölött határozott, a mennyiben az illetőség külön törvények által az egyházi közigazgatási hatóságok (közgyűlések) részére fentartva nincs.

E §. indokolását a bizottság a következőkben adja:

„Kiváló megfontolást érdemel az a kérdés, hogy mely ügyek vonassanak az egyházi közigazgatási bíróságok hatáskörébe.

E tekintetben nem állott előttünk valamely megállapított gyakorlat, de mégis tekintetbe kellett vennünk azt a gyakorlatot, mely az ev. ref. egyházban az 1881—82. évi zsinatot megelőzőleg helyenként kifejtett. Tekintetbe kellett továbbá vennünk a tételes egyházi törvényt, mely a 212. §-ban a lelkészválasztás ellen beadott panaszokat már az egyházmegegyezési bíróság elé utálja.

Általában pedig a bírói hatáskör tervezeténél abból a feltevésekből indultunk ki, hogy az egyházi közigazgatási bíróság csak az egyházi közigazgatás körébe tartozó jogok fölött s csak akkor ítélt, ha a jog vitás. Továbbá, hogy a közig. jognak az a része vonható legtermészetesebben a bíróság hatáskörébe, a hol a közig. hatóság intézkedése az egyháznak vagy egyháztagoknak, mint ilyennek, vagyoni jogkörét érinti, mint a milyen az adóztatás és ennek mértéke ellen emelt panaszok, egyházi tisztviselő s az egyház vagy egyháztag közt a hivatali fizetésből, úgy az egyházi tisztviselő s illetőleg annak özvegye s az utód közt a hivatali fizetés megosztásából származó vitás kérdések, melyekben mégis az egyháztag, mint az önkormányzattal bíró egyház tagja, tehát nem magán személyi minőségében van érdekelve. Ide vonhatók továbbá az egyháztagoknak oly közjogi jogosítványai fölött való ítélezés, melyben egy oldalról a közigazgatási hatóság, más oldalról az egyháztag állanak egymással szemközt, mint p. o. a választói jogosultság fölött való ítélezés stb.

A közigazgatási bíróság hatáskörébe soroltuk az olyan felebbezett ügyeket is, melyekben a presbyterium egyházi tisztviselői vagy egyes egyháztagok egyházi közigazgatáshoz tartozó konkrét ügyei fölött határozott, ha az illetőség törvény által kivételesen a közgyűlések részére fenn nem tartatott.

Ezek az ügyek ugyan részben az előbbi pontokban felsorolt ügyekkel ugyanazonosak lesznek, de minthogy az előbbi pontokban felsorolt ügyek az eseteket, — melyek a közigazgatási bíróság hatáskörébe beillenek, — nem merítik ki, szükségesnek látszott azok kiegészítésére a 12-ik pontot felvenni. — Hogy a 12. pont alapján valamely ügy az egyházi közigazgatási bíróság elbírálása alá jöhessen, ahhoz szükséges leendő mindenekelőtt, hogy az ügy az egyházi közigazgatás alá tartozzék; ez által tehát ki van zárva minden olyan ügy, mely a polgári bíróságok hatáskörébe vág; — továbbá, hogy az ügy valamely egyházi tisztviselőnek vagy egyháztagoknak konkrét ügye legyen, ez által ki van zárva a lehetőség, hogy a bíróság

a közigazgatásnak közgyűlések által gyakorlandó általános igazgatási körébe avatkozzék, s csak a presbyterium határozata elleni felebbezés folytán jöhet az ügy az egyházi bíróság elé, tehát ha vitássá vált.

Az a kérdés merülhet itt fel, hogy a bíróság hatáskörét általánosságban elvileg kell-e meghatározni, vagy taxative felsorolni azokat az eseteket, a melyeket a bíróság hatáskörébe utalni kívánunk. Mi az utóbbi módot választottuk, mert az elvi meghatározás ez esetben, midőn még a közigazgatási bíraskodás jogköre az elméletben és gyakorlatban egyformán fejletlen, alig lehetne szabatos, és mert bármily szerencsés definitió sem zárna ki, hogy bíróságaink azt eltérően ne magyarázzák. Ha a bíróság hatáskörébe tartozó ügyek taxativ felsorolása által ki vagyunk téve annak az eshetőségnek, hogy az esetek sohasem lesznek teljesen kimeríthetők, ez még sem olyan baj, mint ha p. o. az egyházi bíróságaink s a polgári bíróságok közt illetékességi összeütközések jönnének elő, a mi a hatáskörnek általános elvi megállapítása mellett igen könnyen történhetné. Az élet fogja e hatáskört kifejteni, s az egyházi jövő törvényhozásnak kell fentartanunk, hogy a tapasztalat útján az egyházi közigazgatási bíróság hatáskörét teljesebbé tegye.

A közigazgatási bíróságok hatáskörébe tartozó ügyek felsorolását a jelen körülmények között eléggé kimerítőnek tartjuk. Teljesen oszttjuk a bizottság azon nézetét, „hogy az élet fogja e hatáskört kifejteni s az egyházi jövő törvényhozásnak kell fentartanunk, hogy a tapasztalat útján az egyházi közigazgatási bíróság hatáskörét teljesebbé tegye“. Nem minden ok nélkül látjuk örömmel különösen a lelkészválasztás ügyének e bíróság hatáskörébe helyezését, mi által érvényesült azon korábban kifejezett — de akkor nem méltányolt — nézetünk, hogy az egyházi törvény a lelkészválasztás ügyét különösebb hatáskörrel, tehát nem mint fegyelmi ügyet utalta a törvényszékhez s így annak oda tartozását nem a panasz honnan jövése, hanem az ügynek bárhonnan eredett vitássága határozza meg.

Az eljárásra s határozat hozatalára első folyamodásban a bizottsági munkálat annak az egyházmegyének tanácsát jelöli meg illetékesül, a melyhez közigazgatásilag a bírói elintézését igénylő ügyet szolgáltató egyházközönség tartozik. Ha a rendes bíróság érdekeltségi okokból megalakítható nem volna hivatalos jelentés, vagy a felek valamelyikének kérelme folytán — utóbbi esetben azonban mindig a rendes illetőségi bíróság meghallgatása után — s ha a kérelem alaposnak találtatnék, az egyházkerületi elnökök az egyházkerület egy másik egyházmegyei tanácsát delegálják. Ez eseten kívül a rendes illetőségtől eltérésnek a felek megegyezésével sincs helye. A bíróság hatáskörét s illetőségét hivatalból tartozik megvizsgálni s a hozzá nem tartozó ügyeket végzés által hivatalból elutasítani. Az 1-ső folyamodású bíróság elutasító végzése ellen a panaszló fél felebbezéssel élhet.

A szöveg e részéhez a bizottság a következő indokolást csatolja:

„Polgári perekben a személyi illetőséget rendszerint és első sorban az alperes lakhelye szokta szabályozni, az egyházi közigazgatási bíróságok elé tartozó ügyekben ez ügyek saját-szerűsége követeli, hogy az illetékesség akként szabályoztas-sék, a mint a közigazgatás illetékes volna, ha az ügy a közig. fórumokon intéztetnék el; s az ügyek természete követeli, hogy ez illetékességtől eltérésnek a felek beleegyezésével se lehessen helye, s hivatalból egyedül azt az esetet lehet kivenni, ha

a rendes illetőségű bíróság a tagok érdekeltsége miatt megalakítható nem volna, a mely esetben bíróküldésnek lenne helye“.

A bizottsági munkálat III. szakasza az eljárásról szól annak A) alatti első része az eljárás megindítása s a tárgyalás előkészítése ügyében a következőket mondja:

A bírói eljárás az esperes jelentése, vagy a megválasztott lelkész vagy a választó egyház, vagy a választók panasza, — más esetekben az érdekelt egyház presbyteriumának kérvénye, — továbbá a választók valamelyikének, az érdekelt egyházi tisztviselőnek, vagy utódainak, vagy az érdekelt egyháztagnak panasza, illetőleg közigazgatási úton hozott határozat ellen az érdekelt fél által beadott felebbezés folytán indítható meg. A tárgyalás a bíróság előtt élő szóval történik. A tárgyalás és határozatok kihirdetése nyilvános. A bíróság zárt ülésben tanácskozik s hozza meg a határozatot. A rend fentartására az elnökség ügyel fel, a rendzavarókat előleges megintés után kiutasíthatja, súlyosabb esetekben a bíróság az egyházi fegyelmi hatóság alá tartozó személyek ellen a fegyelmi bíróság elrendelése iránt intézkedik. A határozat jegyzőkönyvbe veendő; a határozat ellen felebbezésnek helye nincs. Választások elleni panaszok s az esperes jelentése esetében s minden olyan esetben, melyben az ügy alapos elbírálása követeli, az érdemleges tárgyalást vizsgálat előzi meg. De előleges vizsgálat nélkül is tárgyalható az ügy, ha a választási jegyzőkönyvből, vagy a választási küldöttség jelentéséből oly szabálytalanságok tűnnek ki, a melyek a választási törvény intézkedéseivel nyilván ellentétben állanak. A vizsgálatot az esperes rendeli el s lelkészi és világi küldöttek teljesítik. A vizsgáló küldöttség az érdekelt feleket meghallgatja, kihallgatja a tanúkat, kiket megesketni is jogosítva van ezekről jegyzőkönyvet vesz fel; gazdasági szakértőket is hallgat meg, általában beszerzi az ügy eldöntésére befolyással bíró adatokat s mindezeket jelentés mellett az espereshez beadja. Az esperes a tárgyalást megelőzőleg gondoskodik az ügy elbírálásához szükséges adatok hiteles alakban beszerzéséről. — A feleket az elnökség az általa kitűzött határidőre meghívja. Ha többen vannak a panaszosok, a beadványban megnevezett közös meghatalmazott, s ha ilyen megnevezve nincs, az első aláíró értesítendő. A tárgyalási határidő akként tűzendő ki, hogy a kézbesítés s a tárgyalási határidő közt a bizonyítékok beszerzésére s a megjelenésre elég idő maradjon. A kézbesítés az illetékes lelkészi hivatal útján kézbesítési ív mellett történik; a kézbesítésről vagy ennek akadályáról a lelkész tartozik idejében jelenteni. Az elnökség az ügy előadásával egy tanácsbíró bíz meg; de ezzel a bíróság jegyzője is megbízható.

Az e szakasz B) része alatt előadott tárgyalás és bizonyítás menete a következő:

Ha a kitűzött határidőben az érdekelt és meghívott felek megjelentek, vagy ha csak egyik is jelent meg, a tárgyalás megtartandó. A tárgyalást a bíróság elnöke az ügy megnevezésével nyitja meg; az előadó az ügyet szóval ismerteti s a bizonyítékokat közli; a bíróság a megjelent feleket meghallgatja; a tanúk vallomása jegyzőkönyvbe vezetetik. Az elnökök s bírói tagok a felekhez s tanúkhöz általok szükségesnek látott mennyiségű kérdést intézhetnek. A felek is intézhetnek a tanúkhöz az elnökség útján a tárgyra vonatkozó kérdéseket. A vizsgáló bizottság által már kihallgatott tanúk csak abban az esetben hallgattatnak ki, ha a tanúkat a bizonyító fél a bíróság elé állította. A tanúk vallomást tenni s a mennyiben őket a bíróság esküre bocsáthatónak találja, esküt tenni tar-

toznak, s a meg nem jelent, vagy esküt tenni nem akaró tanúk érdekében a polgári hatóságot keresi meg a bíróság. Az elnökség — ha ettől az ügy állása felderítése tekintetében sikert vár — a felek személyes megjelenését rendelheti el. Ha a bíróság a tárgyalás berekesztése után is szükségesnek látja a bizonyítás pótlását, s ez azonnal nem eszközölhető, a tárgyalást elhalaszthatja, mely esetben megjelöli a pótolni kívánt bizonyítási eszközöket s azok beszerzésének módját. Ha a felek közt egyesség jött létre s az a díjlevelet vagy az egyház jövő érdekeit nem sérti, a bíróság ez egyességhez hozzá járul, azt jegyzőkönyvbe vezeteti, s ez esetben az egyesség az ítélet hatályával bír. A tárgyalás folyamáról részletes jegyzőkönyv vezetendő, melyet az elnökség és a jegyző írnak alá. A bíróság meggyőződése alaki bizonyítékokhoz kötve nincs, az indító okokat azonban, melyek a bíróságot valamely tényállás elfogadására, vagy elvetésére vezették, az ítéletben tartozik kifejteni. Az ítélet a felek egyikének vagy másikának esküjéhez nem köthető, s így eskütől függő feltétellel ítélet nem hozható.

Az eljárásról és bizonyításról szóló részeket a bizottság ekként indokolja:

„Eljárásunkban a szóbeli eljárás előnyeit, — a mennyire annak terhét az egyházi közig. bíróság elé tartozó ügyek elbírák, — biztosítani kívántuk. Annálfogva szabályul ki van mondva, hogy a tárgyalás a bíróság előtt élő szóval történik. Nem lehetett azonban itt némely fontos momentumot figyelmen kívül hagyni. Egyik az, hogy jöhetnek az egyházi bíróságok elé oly kisebb érdekű és értékű ügyek, melyekért a feleket személyes megjelenésre idézni, vagy maguk képviseltetésére kötelezni, az ügy értékével arányban nem állana és zaklatás színét viselné magán s injuria lenne a meg nem jelenés következményeül a jogvesztést kimondani. Ebből következik, hogy a tárgyalás megtartandó akkor is, ha a felek meg nem jelentek, s csak kivételes esetekre, ha az ügy nagyobb érdeke s a személyes meghallgatástól várható siker teszi kívánatossá, van fentartva a bíróság részére a jog, hogy a feleket személyes megjelenésre idézheti. A mennyiben a felek megjelennek, a kérdezési jog s a megvitátás szabadsága biztosítva van.

Másik fontos momentum, mit szem elől nem lehet tévesztetni, hogy az egyházi közigazg. bíróságok elé tartozó ügyekben az ügyek felszerelését a felekre hagyni nem lehet. Ezek által az ügyek által az egyházi közérdek is bensőleg van érintve s a közhatóságnak ügyelnie kell arra, hogy a tényállás a bíróság előtt kellően felderítettessék.

A tárgyalás előkészítését tehát a bíróságra s annak elnökére kellett bízni. Választási ügyekben az érdemleges tárgyalást eddig is helyszíni vizsgálat előzte meg, s ily vizsgálatot rendszerint nem is lehet mellőzni. Fizetésnek, természetben való szolgáltatásoknak s javadalmaknak megosztása, hivatali javadalmazásul használt földbirtok gazdasági rendszerének, épületek használati módjának meghatározása helyi megsejmlélést s ismereteket követel. Ily adatoknak s bizonyító eszközöknek beszerzését tehát bizottságra kellett bízni. De egyéb ügyekben is, a melyekben a bizonyítás az egyházi hatóság által vezetett közokiratok s díjlevelek által érhető el, azoknak hiteles alakban s hivatalos úton való beszerzése, a tényállás megismerése s megállapíthatása tekintetéből szükségesnek mutatkozik.

A szóbeli eljárás rendszeréből okszerűleg következnek ugyan, hogy a bizonyítás fölvétele az ítéelő bíróság előtt közvetlenül történjék, s hogy e szerint a tanúk az ítéelő bíróság előtt és által hallgattassanak ki; de következetesen ez a rend-

szem sem vihető keresztül az egyházi bíróságok előtt, mert sok esetben túlságos költségekkel lenne összekötve, a tárgyalások elhalasztására stb. adna alkalmat. Ugyanezért, midőn a tanút a vizsgáló bizottság már kihallgatta, a bizonyító felet kellett a tanút előállítására oly jogkövetkezmenynyel kötelezni, hogy ha a tanút elő nem állítaná, a vizsg. bizottság által kihallgatott tanúk vallomásai csak felolvastassanak.

A bizonyítás tekintetében a tervezet a szabad bizonyítás rendszerét fogadta el. Nincs semmi okunk tartani a bírói meggyőződés alakításának függetlenségétől, ellenben attól, hogy a formális bizonyítékok által megkötött bíró csakis formászerű igazságot fog szolgáltatni, a nem jogász bírónál még inkább kell tartanunk, mint a jogászilag képzett bírónál. Hogy ez a szabadság szabadossággá ne fajulhasson, az ellen szolgál biztossítékul a tervezetnek az a rendelkezése, a mely szerint ki kell fejteni a határozatokban azokat az indító okokat, a melyek a bíróságot valamely tényállitás elfogadására vagy elvetésére vezették.

Az eskü, mint bizonyítási eszköz, a polgári peres eljárásokban csaknem kivétel nélkül el van ugyan fogadva, de már a polgári peres eljárásban is több oldalról meg van támadva; különösen a többek közt sok alaposítással vitatják, hogy a felek egyikének vagy másikának megítélt eskü helyett, ha az eskü általi bizonyítás fentartatnék is, helyesebb volna a feleknek eskü alatti kihallgatása. Annyit alig lehet kétségbe vonni, hogy a per eredményének a felek esküjéül való függővé tétele sokszor belevonja a feleket a hamis eskü büntetésebe vagy vétségébe. Egy előlegesen formulázott és több tényállítást magában foglaló esküben, részben való, részben hamis állítások foglaltathatnak; s ilyenkor — különösen értelmetlen felek, alig képesek elbírálni, hogy az eskü letétele által hamis esküt követnek el. Maga az eskü formulázása is nagy elővigyázatot igényel, hogy abban csakis ügydöntő tények foglaltassanak. Egyházi bíróságok előtt folyó vitás ügyekben, alig is tehető fel, hogy az ügyet a felek esküjéül függőleg kellene eldönteni, de éppen egyházi bíróságok előtt folyó ügyekben kívánatos, hogy a felek esküje által való bizonyítás mellőztessék. — Eddig sem volt gyakorlatban, s ha gyakorlatban lett volna is, arra kellene törekednünk, hogy kiküszöböltessék. Ugyanezért szükségesnek tartottuk, hogy ezt a bizonyítási módot a bizonyítási eszközök közül világosan kizárjuk.

A C) bírói határozatok czíme alatt a következők foglaltatnak a munkálzatban:

A bíróság a tárgyalás befejezése után, ha az ügyet érdemleges elbírálásra alkalmasnak találja, ítéletet hoz, ellenben végzéssel határoz. A határozatot a bíróság egyik elnöke, a szavazatok általános többsége szerint mondja ki. Az elnök utólagára szavaz. Ha a felek jelen vannak, a határozatot az egyik elnök az érdekelt felek előtt azonnal meghirdeti, mi a jegyzőkönyvben feljegyzendő. Ha a felek nincsenek jelen, a határozat az érdekelt presbyteriumnak, illetőleg az illetékes lelkészi hivatal útján az érdekelt félnek kézbesítendő. — Választási ügyekben hozott ítéletben a bíróság a panaszt, illetőleg hivatalos kifogást vagy elutasítja, s a választás törvényszerűségét elismeri, vagy megsemmisíti a választást s új választást rendel el. Utóbbi esetben megjelöli azt a választási cselekményt is, melytől kezdve a választási cselekmények ismétlendők. Ha a bíróság a választási eljárás körében fegyelmi eset jelenségeit látja fenforogni, a fegyelmi eljárás elrendelése iránt a fegyelmi bíróságot keresi meg. Hivatali javadalmazásul használt föld-

birtok stb. fölött keletkezett vitás ügyekben az ítéletben az mondandó ki, hogy a haszonélvező mire van jogosítva vagy kötelezve, mit kell tennie, vagy mit kell abban hagynia, ki tartozik a fentartással s mily mértékben? Kártérítés iránti keresetek a polgári útra útasítandók. A presbyterek vagy egyházi gondnok felelőssége tárgyában hozott ítéletben a bíróság a felelősséget vagy megállapítja, vagy a felelősség alól a presbytereket felmenti. Az első esetben névszerint megnevezi azokat, a kik kárpótlással tartoznak. Maga a kártérítési kereset a polgári útra útasítandó. Ha a felek a meghirdetésekor az ítéletben megnyugváásokat kijelentik, vagy ha 15 nap alatt felebbezést nem jelentenek be, az ítélet jogerőre emelkedik. A bíróság az ítéletben a költségekről is intézkedik, belátásától függően a vesztes fél elmarasztalása, vagy a költségek kölcsönös megszüntetése. Joga van az elnökségnek a költségek fedezésére megfelelő összeg letétbe helyezését előlegesen is követelni. Az I. bírósági ítélet, ha jogerőre emelkedett, s a II. bírósági ítélet föltétlenül, lelkészválasztási ügyben az esperesnek, egyéb esetekben az illetékes presbyteriumoknak további törvényszerű eljárás (végrehajtás) végett kiadatik.

E rész következőleg indokoltatik:

„E §§-ok összefüggésben vannak a hatáskörrel szóló §§-kal s tartalmuk, t. i. hogy a bíróság melyik esetben mit mondjon ki, a bíróság hatásköréből következik. Meg kell állapítanunk azt a határvonalat, mely az esetek némelyikében a polgári törvénykezés határvonalával érintkezik. Így nevezetesen, ha valakinek hivatali javadalmazásul használt földbirtok jogtalan használati módjából, vagy jogos használatának elvonásából kára következett, vagy jogos használat maradt el, a kártérítési kereset nyilván a polgári bíróságok hatáskörébe tartozik. Az egyházi bíróság kimondhatja saját hatáskörében, hogy a hivatali javadalmazásul szolgáló földbirtok milyen gazdasági rendszer szerint használtassék, mit kell tennie, vagy abban hagynia a javadalmazásnak, hogy a jogos használat terén maradjon; kimondhatja, hogy p. o. az egyházi hivatalnokot valamely épület vagy föld haszonélvezete jogosan megilleti, de a jogtalan használatból vagy jogos használat elvonásából származott kártérítés tisztán magánjogi elbírálás tárgya s a polgári bíróság hatáskörébe tartozik. Ez az eset akkor is, ha a presbyterek felelőssége az egyházi törvény 28. §-a 14. pontja alapján állapítandó meg. Véleményünk szerint ez esetben a felelősség kimondása az egyházi hatóságok (tervezetünk szerint az egyházi bíróságok) hatásköréhez tartozik. Mert a cselekményt vagy mulasztást a presbyter e minőségben követte el, s az egyházi törvények szerint bírálandó meg, hogy a cselekmény vagy mulasztás alkalmas-e a felelősség megállapítására. De már a kártérítési per, — annak az összegnek a megállapítása, a mit a presbytereknek az egyház részére megtéríteniök kell, — ismét polgári bíróság hatáskörébe tartozik. És éppen a hatásköröknek ez az érintkezése igazolja, ha a bírói határozatokra vonatkozó §§-ok némileg részletesebben írják elő, mit mondjon ki a bíróság, — mint ez talán első tekintetre szükségesnek látszanék.

Megvalljuk, hogy a kártérítési esetekben, midőn egyházi és egyházi hivatalnokokról van szó, mint melyek és kik egyenesen és közvetlen egyházi hatóság alatt állanak, nem értjük, miért kell polgári bírósághoz útasítani az ügyet, holott az egyenesen egyházi intézkedés, s törvény figyelmen kívül hagyásából származik, s az egyházi hatóság kétségtelenül tisztában képes az ügyben ítélni. Részünkről elégnék véltünk volna

annyt mondani ki, — tekintettel az egyházi törvény 5. §-ára, — hogy az egyházi úton meghozott ítélet fogantatása végett — szükség esetén — a polgári hatóság megkeresendő.

E—s.

Vigyázzunk.

Magyarország törvényhozó testülete tehát országos nemzeti ünnepé deklarálta Szent István napját, és pedig csaknem egyhangú határozatával, tehát az ott levő református lelkipásztoroknak is hozzájárulásával. Mi úgy véljük, hogy hazai protestáns, közelebb református egyházunk multja ellen véténék, ha e körülményt figyelmen kívül hagynók, sőt ha az ebből reánk nézve, a jövőben igen könnyen származható sérelemre reá nem mutatnánk, mert bizony-bizony furesa időket élünk s az időknél jelei reánk nézve sok részben gonoszok.

Na hát azzal magával, igen természetesen, nekünk semmi közünk nincs, hogy a törvényhozásnak nemzeti ünnepet, már t. i. mint munkaszünetnapot tetszik deklarálni. Mi ebbe bele nem szólhatunk, és nem is szólunk. De már ahhoz igenis van közünk és szavunk, hogy e különböző vallásfelekezetekkel bíró hazában egy, még ha elismerjük is, hogy nemzeti ünnepeltésre méltó férfiú nevéhez, a többek között a mi felekezetünk sérelme nélkül, a Szent szó csatoltathassék, s mi, kik az egyetlen élő Istenen kívül mást Szentnek el nem ismerünk, és nem ismerhetünk, bárkit Szentnek nevezni, még törvényhozás útján is kényszeríthetessünk. Van közünk és szavunk igenis, és pedig épen azon jogon, melyen róm. kath. honfittársainknak volna akkor, ha akármilyenféle testület ő reájuk hitelveikkel merőben ellenkező elnevezést octroyálni akarna.

Mert kérem azzal, hogy a nagy Budaynak a klérus által befolyásolt censura nyomása alatt megjelent remek művében ott van a „szent“ szó, meg azzal, hogy az arany bulla korában is első István király szentnek neveztetett, még nincs eldöntve az, hogy a magyarhoni református egyház egyeteme, mikor tartotta hát első Istvánt szentnek. Nincs, mert Buday, a fentjelzett nagy nyomást figyelembe nem véve is, még ha Buday is, csak egy ember, az arany bulla korában pedig református őseink, még természetesen nem létezőn, szavukat nem emelheték fel a szent elnevezés ellen. De már azzal, hogy pl. a tiszántúli egyházkerület ide vonatkozó ügyiratai szerint a kezünk alatt levő eszme ellen, az itt gyűlésező őseink minden alkalommal felszólalának, annyi legalább is van mondva, hogy a magyarhoni ref. egyház egyeteme első Istvánt szentnek soha el nem ösmerte.

Távol legyen tőlünk, mintha köteles tisztelettel meghajolni nem akarnánk az országgyűlés által hozott törvény előtt; meghajlunk, sőt másoktól is azt követeljük, hogy hozzánk hasonlóan meghajoljanak. De ha egy másik hitfelekezetnek a tételes magyar törvény ellen a magyar hazában Rómára is szabad apellálni, akkor nekünk, szegény reformátusoknak is engedjék meg, hogy legdrágább kincsünkre, lelkiösmeretünkre, melyet Isten szabaddá teremtett, apellálhassuk.

De van itt még valami más is, a minek árnyékát ez a körülmény azonnal ránk veti, valami más, a mi talán még nagyobb horulattal eszközöl lelkünkön, mint első Istvánnak a 19-ik század utolsó tizedében országosan szentté létele. És ez a valami nem más, mint az, hogy quid tunc? Azaz mi lesz akkor, ha esetleg a miniszter által Szent István napja minden

felekezet, tehát a mi felekezetünk által is istentisztelettel megünnepeltetni rendeltetik, a mint ez már 1878-ban megkíséreltetett. És e valamire ne mosolyogjon el senki sem közülünk, mert bizony-bizony inkább búra, mint mosolygásra vagyon itt nagy ok!

Mi bízunk a vallásügy mostani miniszterében, hogy ő nem fogja a mi templomainkat megkerülni, de kicsoda volna az, a ki minden emberlen bízunk, még ha azok miniszterekké lesznek is? Tehát ki tudja a jövőt? Sőt mi hiszszük azt is, hogy a miniszter rendeletével szemben püspökeink megállnák helyüket s hitelveik mellől az ember szavára meg nem mozdulnának; de vajjon így lesz-e ez mindig, s vajjon egy, talán közel jövő, nem lágyítja-e meg a szíveket?

Vigyázzunk azért és imádkozzunk. Ha pedig már a mi időnkben csakugyan nem mindig így lenne, de tőlünk Szent István napjának istentisztelettel megünnepelése is követeltetnék: álljunk meg szilárdul, mint megálltak mindenkor apáink, s hagyjuk fiainkra hitelveinket s vallásos meggyőződéseinket tisztán és érintetlenül.

László Iános.

Közügyeink.

Nekrológ.

Gönczy Dániel 1803 — 1891.

(Vége.)

Lelkészi és honpolgári kötelességeinek 52 éven keresztül hű teljesítéseért rendeztetett, — az érdemet mindenki méltányló, minden eszményi szépért és jóért melegen érző György Endre kezdeményezésére — 1883. május 15-én azon jubileumi ünnepély, melynek ezéltja volt az érdemnek erkölcsi elismerést nyújtani. Az ünnepély előkészületeinek híre az érdekeltséget annyira hullámozásba hozta, miszerint minden túlzás nélkül állíthatjuk, hogy sem azelőtt, sem azóta oly díszes és népes gyülekezetből álló jól sikerült jubileumi ünnepélyről tudósítást nem közöltek a hazai lapok. Nagyban emelte az ünnepély erkölcsi értékét és a jubilált ősz lelkész érdemét a királyi kitüntetés is, midőn az ünnepély kezdetén mellére tűzte az ünnepeltnek br. Perényi Zsigmond főispán a Ferencz József-rend lovagkeresztjét, mint az egyház és nevelés terén szerzett érdemeinek legfelsőbb helyről jött elismerését.

Nem tagadhatni, hogy az ősz lelkészt mélyen meghatotta a nagyoktól, barátaitól, lelkésztársaitól és tisztelőitől érkezett kitüntetésnek, figyelemnek és szeretetnek nyilvánulása, mely az ünnepélyben öszpontosult, melynek rendezése ellen hiábavaló volt minden tiltakozása, hogy nem érdemi ő azt...

Nem kevésbé jól esett szerény lelkének azon üdvözlő sorok olvasása is, miket egyes hazai kitűnőségek és hírneves egyénektől kapott, mint Tisza Kálmán, Trefort Ágoston, br. Vay Miklós, Török Pál, Könyves Tóth Mihály, Czelder Márton stb. Az üdvözlő levelek íróinak kivétel nélkül válaszolt. Czelder Márton különösen kedélyes hangú leveléből oly bőven ömlött a sok jó kívánság és érdem — magasztalás, hogy azoknak legnagyobb részét szerényen visszaútalta, mert mint mondá: sok az egy gyarló embernek... Mivel Czelder egy régi

gyártmányú durva papirosra írta üdvözlő levelét, mottó gyanint ezt tette fel:

Régi ember, régi papiros,
Se nem módos, se nem piros.

Gönczy Dániel pedig reflektálva a tulságosan jó sok kívánságra, ezt írta mottóul:

Ifjú ember, isteni ész,
Az ily jeles, hidd, el nem vész.
Én négy sorral többet írok,
Pedig oly észszel nem bírok.
De ne feledd kedves Czelder!
Hogy Gönczy Dani is ember.

Szellemi munkaképessége végig megtartotta rugékonyságát. De pezsgő életkedvét megbénította forrón szeretett életársának 1887-ben történt kimúlása. Azóta testi erejét is fogyni érezvén, az 1888-ik évben, szeretett híveitől kölesönös könyvezés között az Ur házában búcsút véve: nyugalomba vonult, forgolányi 44, összesen 56 évi áldásos lelkészi fáradozása után. A múlt év október havában T.-Ujlakon tartott egyházmegyei gyűlésen még megjelent utóljára s ott mint h. esperes, — tölté be a társelnöki székét.

Három havi kínos szenvedés után, mit nagy lelki nyugalommal túrt — január 14-én meghallgatá az Ur az ő hű sáfárjának sokszori kérelmét és magához szólítá, hogy többre bízza ezután. Temetése január 17-én, a téli viharos idő daczára is az egyházmegyei lelkészek nagy részének megjelenésével — Csernák István esperessel élükön — úgy szintén a közel, sőt távoli vidékről — felekezeti különbség nélkül — összesereglettek mély részvéte mellett történt. Gyászbeszédet tartott a templomban Szabó József péterfalvai lelkész, Dániel XII. 13. szövegéből folyólag feltevén a kérdést: Mi a lelkész pályafutásának bére? I. Nyugalom a sírban. II. Jutalom a síron túl. A sírnál Biki Ferencz gyulai lelkész mondott az elköltözöttnek hosszú lelkészi pályájából merített tanulságteljes beszédet.

* * *

Gönczy Dánielnek 88 évre terjedt életpályája alatt a prot. egyház története egy oly számba vehető lappal szaporodott, melyről az isteni gondviselésnek önmagát megdicsőítő hatalmát olvashatjuk az evangéliumi egyház erősödésében...

Ő sokat megért... Mint a lelkiismereti szabadság és meggyőződés tanának egyik lelkes apostola, ő képes volt fel fogni az 1844-ik évi III. törv. ezikk összes vívmányait, a mikor a régi dogmák esontjaiba új életet lehelt a megmozdult lélek...

Látta 1848-ban a magyar nemzeti társadalom nagy átalakulását. Az önzés és vakhit által osztályok és felekezetek közé emelt khinai falak leomlását, miknek romjai felett a haza igaz gyermekei testvéri jobbot nyújtottak egymásnak...

Ott volt Debreczenben, a sok szenvedések árán a prot. egyház számára kivívott és szentesített jogok megtartásáért újonnan küzdeni, s ha kell szenvedni is készek táborában...

Nagy lelki örömmel üdvözölte az uralkodóház és a nemzet között létrejött kiegyezést, melynek eredményeképen az 1868-ik évi 53-ik törv. ezikk megalkotásával, szíve két bálványt: a prot. egyház és magyar nemzetiség erősödését, szabad fejlődését örök időkre biztosítva látta...

Megérte az 1890-ik évi február 26-iki, nagy mozgalmat

okozott, fontos miniszteri rendeletet is, melynek ezélja, e végére siető század utótizedében nem más, mint az, hogy az eddig alkotott vallásügyi törvényekre a humanitás feltörhetlen peesétjét üsse...

A felvilágosult korszellemnek ez időnkénti vívmányai nagy vigasztalásul szolgáltak neki azon tudat erősítésére, hogy az Ur szöllőjében nem munkálkodik hiába... Meg is látszott lelkészi fáradozásának eredménye mindenütt, a hol hivataloskodott: a hívek vallásos érzelmének fejlődésében, a szilaj erkölcsök szelidülésében s ebből folyólag a gyülekezetnek az anyagi téren való előhaladásában is. Szívhez szóló szelid szavaival az egyházi élet számtalan fészségeit, ferde kinövéseit sikerült átalakítani, mint — a többek között — a régi korban a lelkészi hivatalok folytonos betöltése tekintetéből szükségelt, de később a lelkészi önállást és tekintélyt, mélyen lealázó papmarrasztást...

Hosszú életpályáján földi vagyont nem gyűjtött, mint talán sokan gondolják. Elég gondot adott neki népes családjának fenntartása, gyermekeinek neveltetése a 300 frtot alig meghaladó lelkészi jövedelemből, s ezek mellett lelke művelésére is meghozta évről-évre a szükséges áldozatot De azért sohasem távozott háza küszöbétől a nyomor embere vigasztalás nélkül...

Buzgott, fáradozott kora ifjúságától az élet késő estéjeig, folytonosan ösztönöztetve ama szavak által: Nihil turpius est, quam sen x, qui nullum habet aliud argumentum, quo se probet diu vixisse praeter aetatem... (Seneca.)

Nem érthette meg eredményét azon mozgalomnak, mit a múlt évben a ref. lelkészi kar egy része indított szellemi munkásságának a kor igényeihez alkalmazott méltányosabb díjazása tekintetéből. — mitől nagyon sokat várt. Mert mint 56 évre terjedt nehéz pályájának dús tapasztalata után erős meggyőződéssel nyilvánítá: mindaddig, míg a prot. papság anyagi gondoktól menten, egyedül magasztos hivatásának nem szentelheti életét: nem lesz erkölcsi önállósága, nem lesz tekintélye s a protestantismus pedig csak tengődni fog...

Ott nyugoszsza most már az élet nehéz fádalmait, örömben, bánatban vele híven osztozott hű lelettársa mellett. És bizonyára megtalálta az, mit a világ az Isten hű szolgájától megtagadott: a nyugalmat a sírban; a jutalmat a síron túl.

Péterfalva.

Szabó József.

Egy és más az egyházi élet és a gyakorlati theologia mezejéről.

„Eskethető-e ref. lelkész által olyan katolikus ember, ki hirdetés alatt tér át a református vallásra?”

Kedves Barátom! A soraim felé ezimül írott kérdés volt olvasható b. lapod ez évi 3. számában, mely kérdésre ugyanazon számban feleltél is, felhíván egyúttal az érdeklődőket, hogy ők is szóljanak hozzá a kérdéshez. Ez indít engem arra, hogy a feltett kérdésre adott feleletemet, mely a tiedtől egészen eltérő szempontokat tüntet fel, az általam szerkesztett lap mellőzésével a te lapodban tegyem közzé, — hogy ekkép az a közönség olvashassa ezt is, a mely a kérdést és a te feleletedet már ismeri.

A feltett kérdésre egyszerűen és minden további gondol-

kozás nélkül igen-nel felelek. Mert vagy mindkét jegyes ref. vallású s ekkor a jogosultság kérdésbe sem jöhet; vagy csak az egyik (az áttért) fél tartozik egyházunkhoz, ez esetben is jogosultak vagyunk az esketésre. (1868. LIII. 11. §.).

Mindezt bizonyára a kérdést feltevő segédlelkész úr is igen jó tudta, hanem affelől nem volt tisztában, hogy a háromszori hirdetés követelményének miképp lehet ily esetben eleget tenni.

Nagy kár, hogy a kérdés kellőleg praecisirozva nincs. — Tudnunk kellene ugyanis avégre, hogy határozott feleletet adhassunk, a következő körülményeket:

1. A hirdetés alatt hozzánk áttért férfi jegyese református-é, avagy nem?

2. Ugyancsak az áttért férfi, előbbi (kath.) egyházában hirdettetett-é, s ha igen: hányszor. — vagy pedig nem?

3. Mennyi idő telt el az áttérés befejezte és az esketés napja között?

Hogy a kérdést szükségtelenül ne bonyolítsam, az 1. pont alatt felhozott alternatívát megszüntetem azáltal, hogy felteszem, — a mi nagyon is valószínű, — hogy a hirdetés alatt áttért férfi jegyese ref. vallású, tehát hozzánk tartozik.

Már most először is az jó kérdésbe, hogy hirdettetett-é az áttért férfi előbbi egyházában, ha igen: hányszor, — vagy pedig nem?

Ha előbbi (kath.) egyházában is hirdetve volt egyszer vagy kétszer (harmadszor semmiesetre nem, mert hirdetés alatt történt), a hirdetés befejezésére a kath. lelkész felszólítandó, ki ha a megtörtént (egyszeri vagy kétszeri) hirdetésről bizonyítványt adni, vagy pedig a hirdetés befejezését teljesíteni vonakodnék, az 1868. LIII. törvényzikk 10. §-ában foglalt eljárás követendő, s ennek megtörténte után a ref. lelkész hirdetése mindkét félre nézve elégséges.

Ha pedig az áttért egyén a r. kath. templomban egyetlenegyszer sem hirdettetett volna, dacára hogy az áttérés már ténynyé vált, a plebános a hirdetésre felszólítandó, mit ha ez nem teljesítene, ugyancsak az 1868. LIII. törvényzikk 9. §-ában foglalt eljárás követendő; melynek megtörténte után a ref. lelkész hirdetése mindkét félre nézve elegendő.

Ezen eljárás azonban csakis az esetben követendő, ha az áttérés befejezte és az esketés napja között hat hét még nem telt el. Ugyanis a Josephina Constitutio 32. §-a ide vonatkozólag nyilván rendel: „Ha a jegyesek külön egyházakhoz tartoznak, a háromszori kihirdetés mindenik egyházban előre boesátandó; sőt ha valamelyik fél mostani egyházában még hat hetet nem töltött, a kihirdetésnek azon egyházban is meg kell történnie, melyben az ily fél előbb lakott. Nagyon jól tudom én, hogy itt első sorban egy vallású jegyesekről s nem felekezetiileg, hanem térben különböző egyházakról van intézkedés; de per analogiam alkalmazni lehet, sőt kell is e §. rendelkezését minden oly esetben, a mikor — mint például most is — áttérés által lett valaki valamely egyház tagjává, s annak kebelében hat hetet még nem töltött el.

Egészen másképp alakul természetesen a dolog, ha az áttérés befejezte és az esketés napja között hat hét már eltelt. Ez esetben teljesen elégséges mindkét félre nézve a ref. lelkész által annak idejében teljesített háromszori hirdetés.

Pápa.

Révész Kálmán.

Irodalom.

A keresztyén egyház történelme, III. kötet, első füzet. Irta Wurga Lajos sárospataki theologiai tanár. E kötetéről lehetőleg egyik közelebbi számunkban lesz alkalmunk bővebben is írni. Most csak a t. szerző úr által hozzá kapcsolt következő értesítést közöljük: 1. A „Keresztyén Egyház Történelme“ III. kötetének első füzetét veszik ez úttal t. cz. előfizetőim. 2. A mű késedelmének oka részint szemem gyengesége, részint több feldolgozott munkának meg nem jelenése volt. De ha egészségem nem akadályoz, a második és harmadik füzet gyorsabban fog következni. 3. A cím- vagy lakásváltoztatás bejelentését kérem, hogy a következő füzetek elküldését biztosan intézhessem. 4. A nevezett egyháztörténelm I. kötetére 3 frt (n. 8-adrét, XIV+529 l.), a II-ikra 4 forint (VIII+820 l.), a III-ikra 3 frtjával (30 ívnél több lesz) előfizetéseket vagy megrendeléseket a mű befejeztéig elfogadok. A kötetenkénti szétküldést bérmentesen teljesítem; a füzetenkénti szétküldésnél minden füzethez 10 kr ajánlási díjt kérek esatolni, a portót magam fedezem. Ezen intézkedést a szétküldés biztossága igényli. 5. Wurga Lajosné, Rajka Teréz utolsó műve, „Egy nagynéne levelei“ (8-adrét, VI+134 l.) 60 kr bolti ár helyett 40 kr-ért megszerezhető (bérmentett küldéssel). Tömegesebb megrendelésnél (mivel confirmált leányoknak alkalmas ajándék), öt példány után egy tiszteletpéldánnyal szolgállok. Sárospatakon, 1891. február 7. Wurga Lajos, theol. tanár.

Magyar Alkotmánytan. A honpolgári jogok és kötelességek rövid ismertetése népiskolák számára, írta Dr. Csiky Kálmán, a kir. József-műegyetemen a közigazgatási jog nyilvános rendes tanára, tudomány-egyetemi m. tanár. Rövid idő alatt második kiadásban jelent már meg Dr. Csikynek e műve, melyet a vallás- és közoktatásügyi miniszterium 1889-ben első kiadásban általánosan approbált tankönyvül rendelt el. E tankönyv tartalma következő: Bevezetés. Első fejezet. A családról. Második f. A községről. Harmadik f. A törvényhatóságokról. Negyedik f. Az államról s az állampolgári jogokról s kötelességekről. Ötödik f. Az egyházakról. A bevezetés és az 5 fejezet összesen 31. §-ra terjed. A mű jóságát bizonyítja gyors kelendősege. Kiállításának szépségéről, szoliditásától pedig a Lampel Róbert budapesti előkelő könyvkereskedő és könyvkiadó cég neve kezeskedik, mint a melynek kiadásában jelent meg e művecske is. Ára 24 kr. Mint jó népiskolai tankönyvet igen szívesen ajánljuk.

A Téli Ujság 6-ik száma Zelenka Pál püspök arcképet és életrajzát hozza Budai János tollából. Ezután Jámor Lajos békési ev. ref. tanítótól, kinek nem régen egy költeményét mi is közöltünk, „Vasárnap“ cz. alatt egy vallásos költemény következik. Vaday József „A család és az iskola“ cz. a. egy jó cikket közöl. Kálmán Farkas a tárczában folytatja a „Gazdátlan örökség“ cz. elbeszélését, melyet a következő 7-ik számban be is fejez. A 7-ik számban „Ezt eselekedjétek az én emlékezetemre“ cz. a. Budai János az úrvacsoráról ír egy cikket. Szegedi Károly „Egy régi kalendáriumból“ a barátságáról közöl egy kis költeményt. Névtelen szerzőktől két cikket van még e számban: „Templomépítés a pápai egyházmegyében“ és „Az utolsó gyufaszál“. A 8-ik számban elől Dr. Wagner Jánosnak, a budapesti prot. árva-egylet legnagyobb jóltevőjének

arczképe és Budai János által írott életrajza áll; ezután „A fagy, a jég . . .“ cz. a. Tóth Istvántól egy költemény; névtelen írótól „Miért kapod olesón a bibliát?“ cz. a. egy cikk, mely az angol biblia-terjesztő Társaság keletkezését s munkásságát ismerteti. A tárczában K. Papp Miklós által Kolozsváron 1881-ben, ezen cím alatt „Gróf Bethleni Bethlen Kata életének maga által való rövid leírása“ újra lenyomatott régi könyvnek kivonata kezdődik. A 9-ik számban ismét Budai Jánostól Nagy András János h.-m.-vásárhelyi gazdag polgár életrajza és arczképe áll elől. Ezt követi Csécsi Imrétől egy szép költemény „Hűség“ cz. a. Továbbá Révész Mihálytól Spurgeon után egy „Vigyázz! Órizkedj“ cz. elmélkedés. A tárczában Bethlen Kata életének ismertetése halad tovább. Mindenik számban jól összeválogatott szív-, jellem- és értelemképző, valóságos-erkölcsi irányú vegyes közlemények foglaltatnak.

Különfélék.

Debreczeni főiskola. Kiadatott két akadémiai tanszakunk ezen félévi tanrendje. E szerint a hittudományi szakban 5 tanár 17 tantárggyal, a jog- és államtudományi szakban 6 tanár 15 tantárggyal foglalkozik, 13 bölesészeti tantárgyat pedig összesen 10 tanár ad elő.

Egyetemes konventünket báró Vay Miklós úr ö Exellentiaja, mint elnök áprilishó 6-ra hívta össze Budapestre. A tárgyalások másnap, ápr. 7-én kezdődnek meg.

Irodalmi Társaságunk vallásos felolvasásai f. hó 12-én vették kezdetüket Budapesten a luth. egyház dísztermében. Nem nagy, de előkelő közönség volt jelen, közte sok hölgy. Ott volt Zelenka Pál tiszakerületi püspök úr is kedves nevével. Pulszky Ágost egyetemi tanár tartott szabatos szabad előadást a „Vallásfelekezetek szerepéről az állami életben.“ Az előadás tanulságos volt, bár néhol kissé elvont. Azzal kezdte, hogy igazolta az úgynevezett „felekezeti érdek“ létjogosultságát, mi egyfelől a keresztyénység eszmei gazdagságában, másfelől a hívek erősebb vallásos érdeklődésében és nagyobb szabadságszeretetében leli magyarázatát. Érdekesen mutatott rá az angol „Ethical society“ vallásos felolvasásaira, melyeket a keresztyén vallások, sőt a mohamedán, chinai, budhista, zsidó s más vallások kiváló hívői és tudósai ugyanazon teremben, ugyanazon hallgatóság előtt tartottak a nálunk lenézett „felekezeti érdekek“ ápolására. Tanulságos példákban mutatta be a felekezet-alakulás jelenségeit egyrészt az angol-szász fajnál, hol a lelkiismereti szabadság erős szeretete, másrészt Oroszországban, hol meg a megszokotthoz való merev ragaszkodás idézi elő a felekezeti kiválásokat. Magyarországról szólóban különösen emelte ki, hogy bár nálunk a reformáció több centrumból indult ki és több felekezet alakult, mégis a felekezeti versengés sokkal csekélyebb volt, mint bárhol a külföldön. A magyar természet vallási téren sem szereti a szélsőségeket, itt is a középúton szeret járni. Nálunk a római egyházban sem oly merev és tulzó az ultramontanizmus, mint külföldön, s másrészt a protestantizmus körében sem kapott lábra soha az a betűhöz ragaszkodó orthodoxia, mely a német és angol államegyházaknak néha jellemző sajátja volt. A figyelmes hallgatóság az előadót lelkesen megéljenezte. — Többeknek feltűnt, hogy a fővárosi prot. egyházak lelkészi karai, középiskolai tanártestületei és presbyteriumai csak egy-egy taggal voltak képviselve!

Jövő alkalommal dr. Csiky Kálmán műegyetemi tanár fog felolvasást tartani. (Prot. Egyh. és Isk. Lap.)

Lelkészelölés. A f. hó 17-én Kisujszálláson megtartott lelkészelölés alkalmával a kunhegyesi egyik lelkészi állomásra Jákó Balázs tiszaburai, Mészáros Lajos tiszaszöllősi rendes, — Sarkadi N. István törökszentmiklósi, Bihari Lajos kunhegyesi helyettes és Kutas Bálint kunhegyesi segédlelkészek jelöltettek ki.

Timár Pál emlékezete. Azok közé tartozott, kiknek halálhírére megsajdul minden nemesen érző szív. Azok egyike volt, ki hosszú évek során, mindig egyenlő melegséggel csüggett az egyházi ügyek felvirágoztatásán és előhaladásán, s áldozékony lélekkel szolgált amaz oltár körül, honnan az „áldozatfüst csak az égbe száll, de közvetlen hasznát nem hajt“. Harminczkilencz évet élt, s ez időből 15 évig volt pénztárnoka a m.-szigeti egyháznak, 6 éven keresztül szép tollú világi főjegyzője a máramaros-ugocsei egyházmegyének, s egy éven keresztül lelkes és buzgó tanára a m.-szigeti ev. ref. jogakadémiának. Hív volt a reá bízottakban, s a beteges testtel is a legutóbbi időkig teljes odaadással szolgált, s még az ősszel, midőn egyházi főjegyzőjét elvesztette az egyházmegye, betegen is részt vett a gyűlésen s a jegyzőkönyvet csaknem egészen ő állította össze. Évek óta tüdőbaj kínozta. Ez ellen keresett a tél folyamán is gyógyító balzsamot Gries (dél Tirol) levegőjében. Nem talált; e f. hó 6-án ott lehelte ki nemes lelkét s ott fejezte be ama szép utat, a melynek „mutató fáján egyik felől ez vala felírva: munkásság, másik felől ez: becsületesség!“ Temetése f. hó 13-án óriási közönség részvéte mellett ment végbe, mindenki igyekeztén leróvni kötelességét az életpálya iránti hűség és feláldozó tevékenység áldozata iránt! Legyen áldott közöttünk emlékezete! M.-Sziget, 1891. febr. 16. Szikszay Zoltán, ev. ref. lelképásztor.

A resiczabányai ev. ref. egyház kérelme. A múlt 1890-ik év második felében egyházunk esdő szavaival a jólelkű hitronokokhoz, polgártársakhoz, megyei, városi s nagyközségi előjáróságokhoz, többféle intézetek kormányzó férfiainhoz fordult, kérve-kérve, hogy tekintve azon — mind felekezeti, mind nemzetiségi — nagy missiót, a mely itt a magyarság megőrzésében, a magyarosodás előmozdításában reá várakozik, szíves adományokkal járuljanak azon forró vágyunk teljesedéséhez, hogy imaházat, magyar tannyelvű elemi iskola részére tantermet és lelkészlakást építhessünk. A jó szívekbe vetett bizodalommal bocsátott szét egyházunk 4063 esdő szózatot és gyűjtő-ívet A mai napig visszajött részint adománnyal, részint üresen 338, tehát 3725 sorsáról semmit sem tudunk. A testvéri szeretet hangján kérve-kérjük azon testületeket, egyházakat és egyéneket, a hová és a kikhez esdő szavainkkal fordultunk, de azok eddig meghallgatást nem találva, sem adományokkal, sem üresen vissza nem küldettek, hogy az elszámolás megejthetése végett azokat legkésőbb f. évi ápril 1-ig, — ha üresen is, — a lelkészi hivatalhoz küldeni szíveskedjenek. Azon édesen jóleső reménységgel, hogy szavaink a kívánt eredményre vezérelnek, magunkat s nemes ügyünket a jólelkűek hathatós pártfogásába ajánlva maradtunk teljes tisztelettel Resiczabánya, 1891. febr. 16. Vöröss Zsigmond, ev. ref. lelkész, Dr. Király István, főgondnok. (Kéretnek a hazai összes protestans egyházi és iskolai lapok nagytt. szerkesztőse-
*

gei egyházunk ezen kérelmének becses lapjokban való közlésére).

Kisujszállás. Tankerületi főigazgatónk, nagys. Békési Gyula úr f. hó 12—13-án látogatta meg közép-tanodánkat, minden osztályban megjelert s az értekezleten elmondta észrevételeit. Innen Karczagra folytatta útját. (K. H. L.)

A „Dunántúli Prot. Lap“ f. hó 15-iki számából teljes készséggel vesszük át a következő sorokat. A „Debreczeni Prot. Lap“ legközelebbi számában Censor a tiszántúli kerület javaslatba hozott kettéosztásáról ellenzóleg szóló vezérezikében kerületünkről is megemlékezik a következő szavakban: „Hát a dunántúli egyházkerületben, mely pedig csakugyan nem mondható valami nagy területnek, kedvezőbbek-e a viszonyok? Hiszen egymásután lesznek unitáriussá egész gyülekezetek.“ Tagadhatatlanul igaz, hogy az unitarizmus az elmúlt két-három év folyamán kerületünk néhány egyházában fellépett s több-kevesebb számú hívünket magához esábitott, de hogy csak egyetlen gyülekezet is egészen unitáriussá lett volna, arról mi itt semmitsem tudunk, nem is tudhatunk: mert ilyen szomorú eset, Istennek hála, kerületünkben nem történt s mondhatjuk, nem is fog történni. Az unitárius dagály, mint örvendve jelenthetjük, több helyen határozottan apadóban van. Reméljük, hogy a valódi tényállásról Censor, illetőleg debreczeni lapársunk is tudomást fog venni.“

Magyar ev. ref. egyházunk a külföldön. Három különböző nyelvű egyházi folyóirat fekszik előttünk, melyek a mi egyházi dolgainkkal működésünkkel foglalkoznak, az egyik angol, a másik német, a harmadik cseh nyelvű folyóirat. A presbyteri rendszert követő ref. egyházak szövetségének évnegyedes közlönye. „The Quarterly Register“ f. é. februári számában Balogh Ferencz 3 hasábon leírja a mult évi ápril 15—23-án Budapesten tartott egyetemes konvent gyűlésének lefolyását, e gyűlés egyetemes érdekű mozzanatait. Majd megemlékezik gróf Csáky miniszternek mult évi febr. 26-iki híres rendeletéről, mely, mint tudjuk, az országgyűlésen az elkeresztelési nagy vitát provokálta. Végül a gönczi, Károlyi ünnepély lefolyását ismerteti tömör vonásokban. — A Lipésében megjelenő „Theologisches Literaturblatt“ f. é. 1. számában pedig Dr. Szlávik Mátyás két magyar református szerző által írott egyházi munkáról referál, u. m. Balogh Ferencz Keresztyén egyház-történelmi művének a XVIII. és XIX-ik századát felölelő részéről, tehát utolsó kötetéről, továbbá Zoványi Jenő „A Coccejanismus története“ című tanulmányáról. Az ismertetés mindkét könyvnel teljesen tárgyilagos. Előadja az író a szóban forgó művek tartalmát; nyugodt hangon jelzi egyes kifogásait, de a mellett egyáltalában nem késik elismerésének is kifejezést adni. — Végre a mi a cseh nyelvű egyházi folyóiratban levő cikket illeti, ez a mi lapunkkal áll összeköttetésben. Lapunk mult évi folyamának 43 és 44. számaiban ugyanis „A cseh református egyház köréből“ ez a egy cikk jelent meg, ismertetvén a Csehországban a Huss-szobor Prágában való fölállítása ügyében megindult erős mozgalmakat, azon összeköttetést, mely II-ik József esászár türelmi rendelete után a magyarországi református egyház s más oldalról Cseh- és Morvaország protestán-ai között keletkezett stb. Lapunk ezen cikket két cseh fordításban közli a cseh protestánsok egyházi folyóirata a „Jednota“ (Egység) „Ohlas z ciziny“

(hang a külföldről) ez. alatt. Megjegyezzük, hogy e folyóirat havonként jelenik meg, s szerkesztője Dusek, kolini evangélikus lelkész, a csehországi reformátusoknak egyik legelőkelőbb egyházi férfia. A cikk végén, a lapunkból átvett tudósítás kapcsában ezt jegyzi meg a „Jednota“ szerkesztője: „Nekünk cseh evangélikusoknak a jóakarataknak ily nyilatkozata kiválóan kedves, és csak azt kívánhatjuk magunknak, hogy a magyar református egyházzal való régi összeköttetéseink vajha ismét megújulnának!“ Mi pedig, midőn e tényeket, a külföldi protestantizmussal való érintkezésünk e tényeit följegyezzük, örömmünket fejezzük ki a fölött, hogy mind több és több kapocs kezd összefűzni bennünket külföldi hitrokonainkkal, s így kezdünk újra nem elszigetelten állani a mi egyházi törekvéseinkben, munkáinkban, a mi pedig épen a mai zavaros és nehéz körülmények között mindenesetre csak hálás örömmel üdvözölhető körülmény.

Szerk. posta. M. J. B.-D i ó s z e g. Gy. F. nekrológját vettem. Annyival inkább köszönöm, mert a hová érte fordultam, onnan nem kaptam meg azt. Jövő számban kiadom. — D. L. B.-G y u l a. A Szent István napjának megünneplése ügyében írott cikket megkaptam. Mielőbb közzé fogom bocsátani. — N. K. R e f. K o v á c s h á z a. A vallásos költeményeket köszönettel vettem, sort keríték reájok. — K. H. L. K i s u j s z á l l á s. Az egyiket, az apróságot felhasználtam. A másikra, mi helyt hely lesz, sort keríték.

Laptulajdonos és felelős szerkesztő: **Csiky Lajos.**

HIRDETÉS.

Pályázat

a Bukovinában levő andrásfalvi evang. ref. magyar egyház vegyes népiskolájánál egy segéd-tanítói állomásra.

Kötelesség: a naponkénti tanítás mellett — a diligentia csak 8 hónap — az énekvezéri teendők végzése minden reggelen az istenitisztelek alkalmával és a temetéseknel. Javadalom: az egyház pénztárából 30 frt, 2 alapítványnak kamata 70 frt, továbbá 11 h. és 1469 □ jó minőségű szántóföld, szabad lakás szép udvarral s végre a temetési stóla. Pályázhatnak nem okleveles egyének is, de állandósításra csak oklevéllel bírók számíthatnak, melyet 3 éven belül kell megszerezniök. Pályázati kérvények márcz. 15-ig a ref. lelkészi hivatalhoz küldendők.

Ketskeméthy M. Lajos,

evang. reform. lelképásztor Andrásfalván
u. p. Radautz.

2—2